

КОНЦЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАРТИ КРАВЦІВ-БАРАБАШ (ЛЬВІВСЬКИЙ ПЕРІОД)

Уляна МОЛЧКО

доцент кафедри музикознавства та фортепіано

Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка

Анотація. Дослідження присвячене концертній діяльності піаністки Марти Кравців-Барабаш на початку ХХ ст. в Галичині. Особливий інтерес становить львівський період творчості артистки, яка через тогочасні суспільно-політичні події змушена була емігрувати. Її піаністичний талант висвітлювався у статтях провідних мистецьких діячів краю В. Барвінського, Н. Нижанківського, М. Нижанківської, І. Шмериковської-Приймової. Аналіз рецензій дає вичерпну характеристику репертуару М. Кравців та можливість виділити прикмети індивідуального виконавського стилю піаністки. У цих публікаціях обґрунтовується висновок, що перші концертні виступи М. Кравців стали видатним мистецьким явищем у 30-х роках ХХ ст. в Галичині.

Ключові слова: Марта Кравців-Барабаш, піанізм, музична інтерпретація, рецензії.

На початку ХХ ст. фортепіанне мистецтво Галичини наповнюється мистецькою діяльністю високопрофесійних піаністів-виконавців жінок – Ольги Окуневської, Ольги Ціпановської, Галі Ясеницької-Волошин, Софії Дністрянської, Галі Левицької, Любки Колесси та інших. До їх когорти в 30-х роках ХХ століття вливається молода піаністка – Марта Кравців-Барабаш.

У музикознавчій літературі, а саме «Малій українській музичній енциклопедії» [5, 56], публікаціях В. Витвицького [2, 230, 233], історико-критичному огляді «Українська музика» А. Рудницького [16, 290], монографії Л. Мазепи та Т. Мазепи [8, 246], рецензії Н. Кашкадамової [4, 272–276], довідковому виданні З. Лабанців-Попко [7, 140–142], науковій публікації У. Молчко [10, 40–47] міститься коротка інформація про концертну діяльність Марти Кравців. Але виконавські здобутки згаданої піаністки, яка через тогочасні суспільно-політичні обставини змушена була емігрувати, згодом збагачувала національну культуру поза межами нашого краю, ще недостатньо вивчені. Особливий інтерес становить львівський період творчості артистки. Концертний дебют Марти Кравців був висвітлений у рецензіях провідних культурно-освітніх діячів Галичини В. Барвінського, Н. Нижанківського, М. Нижанківської, І. Шмериковської-Приймової, що публікувалися на сторінках тогочасної преси – «Діло», «Українські вісті», «Новий час», «Нова хата».

Мета статті – окреслити львівський період життя М. Кравців-Барабаш, а також охарактеризувати індивідуальний стиль піаністки.

Марта Кравців-Барабаш народилася 13 грудня 1917 р. у м. Стрий. Її особистість формувалася у високоінтелігентній сім'ї. Батько Михайло Кравців, інженер, і мати Меланія велике значення приділяли здобутку освіти двох доньок: Дарії і Марти.

Перші уроки з фортепіанної гри Марта отримала у Стрийській філії Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка під керівництвом учительки Ольги Окуневської. Пізніше перейшла до класу Галини Левицької. Піаністка світової слави і талановитий педагог скерувала увагу своєї учениці на вивчення творів світових класиків – Баха, Бетховена, Шопена, Брамса і композицій українських митців. Побачивши виконавські здібності дівчинки, вона захочувалася її до концертування. Ось як М. Кравців-Барабаш згадує про це: «вона перша із учителів Музичного інституту організувала збірні й індивідуальні концерти своїх учнів. До таких належали

концерт на два фортепіано елевів її вищих класів у Львові, у якому брали участь теж стріяни Ірина Селезінка та Марта Кравців, що виконували тоді вперше в Галичині Концерт українського композитора Ігоря Белзи» [8, 242]. У 1933 р. шістнадцятирічна піаністка була в числі перших випускників Стрийської філії Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка.

Родина інженера М. Кравціва, незважаючи на складний суспільно-політичний час, переселяється до Львова, щоб продовжити навчання дітей. Марта і далі вдосконалюється під керівництвом Галини Левицької. Навчаючись у Львові, дівчина активно залучається до роботи музичного гуртка «Домінанта» при Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка, котрий проводив різноманітні мистецькі акції. У монографії Л. Мазепи та Т. Мазепи «Шлях до музичної академії у Львові» згадується, що в червні 1937 р. силами гуртківців відбувся концерт за творами українських композиторів М. Лисенка, Л. Ревуцького, Д. Січинського, В. Барвінського, М. Колесси, Н. Нижанківського. Музичні композиції виконували М. Кравців, І. Федчук і струнний квартет у складі: Цісик, Согор, Задорожний, Березовський [8, 246]. У лютому того ж року вона виступила з творами Ф. Шопена у заходах, організованих згідним навчальним закладом [8, 248]. Вищий музичний інститут ім. М. Лисенка у Львові М. Кравців закінчила з дипломом педагога і концертного виконавця. За великі досягнення дирекція рекомендувала їй продовжувати освіту у Відні.

У 1937 р. вона від'їжджає на студії за кордон. Навчаючись у Віденській музичній академії у проф. Г. Андрашфі, а потім у Берлінській вищій музичній школі, дівчина піднесла свою професійну майстерність на вищій щабель.

Восени 1939 р. родина інженера М. Кравціва змушена була виїхати за Сян, і музичні студії Марти були перервані. Та в червні 1941 р. вони повертаються додому. Батько очолює Інститут націоналістичної освіти у Львові, а вже у вересні 1941 р. гестапо розгромило цю організацію й кинуло його у концентраційний табір «Аушвіц», з якого він повернувся в 1944 р.

Після війни сім'я емігрує в м. Зеефельд біля Інсбрука (Австрія). У 1945 р. Марта поєднує свою долю з Мироном Барабашем – визначним українським громадсько-політичним діячем. 1950 р. родина Кравцевих переїжджає до Торонто. Подружжя Барабашів у складних умовах чужини виховувало своїх доньок Ларису і Марію та сина Андрія в душі жертвовного служіння

рідному народу. У Торонто Марта розпочинає педагогічну працю в Українському Музичному Інституті ім. М. Лисенка. На той час його керівником був скрипаль І. Ковалів, а викладачами – Х. Колесса, О. Бризгун, Л. Туркевич. Активно працюючи в цьому закладі, М. Кравців-Барабаш стає членом Канадського музично-професійного товариства. Разом зі своїми студентами бере участь у канадському музичному фестивалі «Ківаніс» [4, 275].

У 1970 р. засновує товариство «Український музичний фестиваль», завдання якого полягало у проведенні щорічних музичних конкурсів для дітей та юнацтва за творами українських композиторів. Силоміць відірвана від батьківщини, М. Кравців-Барабаш розуміла, яке значення в умовах чужини має функціонування мистецького заходу, який знайомив би юних музикантів із творчістю національних композиторів. При згаданому товаристві було створено видавництво творів українського педагогічного репертуару. Тут побачили світ композиції В. Витвицького «Сонатина в чотири руки», «Сюїта для скрипки, віолончелі та фортепіано» та інші музичні твори. В. Витвицький у статті «Жінки в українському музикознавстві» [2, 229, 233] відзначає вагомий внесок М. Кравців-Барабаш у музично-редакційну і видавничу діяльність, а саме появу сьомого тому «Українських народних пісень» З. Лиська.

Разом із щорічними концертними заходами, що проводив Український музичний фестиваль, вона започаткувала конкурс музикантів-виконавців ім. С. Людкевича. Водночас ця організація, президентом якої залишилася М. Кравців-Барабаш, почала організовувати концерти випускників консерваторії, лауреатів конкурсів ім. С. Людкевича та артистів з України. Але найактуальнішою проблемою, якою вона займалася в межах фестивалю, було залучення молодих музикантів-аматорів до активної концертної та громадсько-культурної діяльності, спрямованої на розвиток національного мистецтва. Цей досвід є «актуальним сьогодні і має стати прикладом наслідування розумної та корисної праці для добра свого народу» [4, 276].

Розуміючи велике значення особливостей регіонального мистецтва бойківського краю як складової всієї національної культури, М. Кравців-Барабаш пише статтю «Вклад Стрийщини у розвиток української музики» [6, 221–256], яка була опублікована у другому томі історико-мемуарного збірника «Стрийщина».

Маючи значний педагогічний досвід та розуміючи велике значення українського національного пісенного репертуару, вона створила музичний альбом «Моя Україна». Він складається з трьох книжечок, де подано 84 українські народні пісні в полегшеній обробці для фортепіано, які вийшли друком у видавництві Українського музичного фестивалю в Торонто. Ця добірка призначена для початкових років навчання гри на інструменті.

Мистецький талант М. Кравців-Барабаш плідно служив розвитку національної музики як на Батьківщині, так і в діаспорі. Зі здобуттям Україною незалежності мисткиня приїздить до рідного краю, бере участь у Світовому конгресі гімназистів у Стрию, сприяє створенню музею О. Гасина в с. Конюхові, зустрічається з провідними діячами Бойківщини. З великим піднесенням вона відгукується в пресі про ювілейний концерт М. Колесси в Нью-Йорку і високо

оцінює професіоналізм та інтерпретацію його фортепіанних творів у виконанні народної артистки України, професора М. Крушельницької [9, 131].

Визначна громадсько-культурна діячка відійшла у вічність 5 травня 2002 р., залишивши плід своєї жертвовної праці для всіх наступних поколінь.

У радянські часи постать української артистки була невідомою музичній громадськості, оскільки більшу частину життя вона прожила в еміграції. Власне, тому період становлення М. Кравців-Барабаш як національного концертного виконавця є недослідженим. Вияскрити її піаністичний талант допоможе аналіз рецензій, що з'явилися у періодичних виданнях впродовж 1932 р. та 1934–1936 рр., відомих галицьких музикантів, які виявляли неабияку цікавість до виступів молоді артистки.

Фортепіанні успіхи юної Марти Кравців найперше знаходимо в статтях, де відображувалося концертне життя елевів Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка у Львові та його філіях. Так, автор публікації у часописі «Діло» за 1932 р. за підписом «І. Г.» (припускаємо, що це Іларіон Гриневецький) серед усіх виконавців виокремлює бездоганне технічне мистецтво піаністки, про яке він пише: «далеко труднішу задачу мала назвичайно талановита М. Кравцівна зі Стрия – у так трудній технічно, а так змінливим і химерним у карнаваловім настрою творі, як «Папілльонс» Шумана; п'яністка вийшла і тут побідно, але не почувала ще себе так, щоби «гратися труднощами» та виявити свою питому фізіономію, так як це було у Етюді Ліста-Паганіні е-дур» [3, 6]. П'ятнадцятирічна дівчина зростала та набувала професійної майстерності на високомистецьких творах світової фортепіанної класики, з якими успішно справлялася.

Перші виконавські кроки стриянки зацікавили фундатора української музики В. Барвінського. Його рецензії вирізняються влучністю характеристик та констатацією успіхів і достоїнств М. Кравців. Він зазначає, що «молоденька п'яністка у дотеперішній стадії свого музичного розвитку захоплюється найсильніше і висловлюється найбільш маркантно у сфері піаністичної стихії, ніж у сфері вупузірної концентрації і експресії» [1, 5]. Композитор дещо строго зауважує, що, незважаючи на високий технічний рівень виконань сонати Е-dur тв.109 Л. Бетховена, рапсодії Es-dur Й. Брамса, прелюдій В. Барвінського та фуги Н. Нижанківського, М. Кравців не може ще схопити своєю молодечею інтуїцією всієї глибини представлених творів. Але найяскравішою частиною концерту стало інтерпретування концертного етюд Ліста «Кампанелла». В. Барвінський виокремлює притаманні піаністці виконавські риси: юнацький темперамент, бравурність, легка та еластична рука, незвичайна фізична і пам'ятева витривалість. У кінці рецензії він наголошує: «назагал можна ворожити їй піаністичну кар'єру. Успіх концерту був одночасно таким же педагогічним успіхом учительки концертантки п. Галіни Левицької» [1, 5].

Відома камерна співачка, хормейстер, фортепіанний педагог, постійний дописувач до часопису «Діло» Іванна Приймова-Шмериківська постійно слідкувала за фортепіанними здобутками Марти Кравців. Захоплення творчим ростом молоді галицької піаністки знайшло відображення в її газетних публікаціях. Пропонуючи

читачам огляди діяльності Львівського вищого музичного інституту впродовж 1934 р., відома музична діячка на сторінках згаданого періодичного видання схвально оцінює піаністичні здобутки М. Кравців. Вона зазначає: «з львівських піаністок рекорд узяла, судячи бодай по оплесках публіки, феноменально талановита М. Кравців у безсмертній «Кампанеллі» Ліста» [13, 5], а в іншій публікації Іванна Приймova прихильно пише: «із сольових виконавців на перший плян вибилися непересічним талантом М. Кравцівна (кл. проф. Левицької) (...) Кравцівна цього разу дала дуже тяжку до пам'ятевого опанування Прелюд і фугу ес-моль Маркса. Виконання твору ствердило поважне наставлення до музики молоденької піаністки» [14, 7].

7 травня 1935 р. Марта Кравців під керівництвом визначної піаністки та свого викладача – професора Галини Левицької – представила у великому залі Музичного інституту ім. М. Лисенка у Львові свій перший сольний концерт. Гра молоді артистки знову привабила Іванну Приймovu, яка на сторінках преси прорецензувала цю мистецьку подію. Авторка захоплена відзначає не тільки бездоганну техніку піаністки, а й її музикальність та вміле проникнення в настрої твору. Вона, влучно характеризуючи виконавські якості молоді Марти Кравців, пише: «програма концерту поважна (Бах-Страдаль, Бетховен, Брамс, Барвінський, Н. Нижанківський, Ліст) і вимагала технічної, як і пам'ятевої справності. Молоденька піаністка поборолася легко ті трудні завдання. В її грі, яку слухали ми з приємністю, вичувається поважне ставлення до музики, безпретенціональність та щирість. В «Adagio» сонаті оп. 106 Бетховена зуміла наша надійна піаністка дати багато виразу. Вже й віртуозівський розмах пробивається, однак, видно, що концертантка не любить у творах чисто технічних, обчислених більш за зовнішній ефект. Доказом цього була програма, яка за винятком «Кампанелі» та Етюдів Ліста, складалася з творів, що вимагали глибшого вдумання в їх зміст» [15, 7].

Відгук на перший сольний концерт Марти Кравців подає також Меланія Нижанківська – письменниця, журналістка, дружина композитора Н. Нижанківського. У жіночому журналі «Нова Хата» з цього приводу була опублікована її рецензія. Авторка детально представляє програму концертантки, до якої входили твори композиторів Баха, Бетховена, Брамса, Ліста, Нижанківського. Меланія Нижанківська зазначає, що тогочасний концертний сезон був небагатий на дійсно добрі концерти. Саме зрівноважена гра Марти Кравців зробила помітне враження на вимогливу публіку: «молода піаністка показала своє повне уміння поборювати успішно і технічно трудні річі. Вони вийшли в неї певно і прецизно. Найбільша цінність концертантки – це її мистецько-зрілий підхід до всіх музичних справ. І тим вона стає глибока понад свій вік у виконанні творів» [11, 9]. Далі журналістка відзначає позитивні риси в інтерпретації композицій концертної програми. «Бетховен (...) вийшов у виконанні Марти Кравців цікаво. Захоплював милими, може ще не зовсім викристалізованими, п'янами. Але інтерпретувала добре з переконливою свіжістю. Рапсодію Брамса відтворила з молодечим запалом і темпераментом і показувала велику силу удару» [11, 9]. З особливою піднесеністю авторка рецензії акцентує увагу на прем'єрному

виконанні у Львові дуже складної фуґи на тему «ВАСН» Н. Нижанківського. Молода піаністка «створила могутню, маркантну мистецьку цілість» [11, 9]. На біс концертантка заграла композиції Скарлатті та Косенка. Наприкінці публікації Меланія Нижанківська зазначає: «Марта Кравців, хоч молоденька піаністка, розпоряджає непересічними п'яністичними здібностями. При її працьовитості, її невимушеності, замилюванні до музики – під дбайливим провідом доброї професорки (Галі Левицької) – не тяжко уявити собі, що допровадить вона введовзі до остаточного технічного і виразового удосконалення своєї гри і стане вряди найліпших п'яністів на українській концертній естраді» [11, 9].

Вартісну характеристику до портрета Марти Кравців-Барабаш подає у своїх статтях композитор Н. Нижанківський, який публікувався під псевдонімом «Нениж». Він пише піднесено і поетично про свою краянку. Визначний культурно-освітній діяч яскраво характеризує виконавські засоби піаністки та дає цікаві визначення інтерпретацій, які дуже добре передають дух і настрої гри артистки.

Рецензований Н. Нижанківським концерт М. Кравців був присвячений французькій музиці. У цей вечір нею були виконані твори Ф. Куперена і Ж.-Ф. Рамо, Ц. Франка, К. Сен-Санса, М. Равеля, К. Дебюссі. Музичний критик схвально наголошує на великому професійному рості піаністки. Він пише: «вже не раз писалось про Марту Кравців як про «талановиту», «многонадійну» і т. д. Нині це зріла піаністка, і повага та солідність, з якою М. К. виконує своє мистецтво – є подиву гідні у 19-літньої дівчини» [12, 3]. Особливо піднесено автор відзначає інтерпретацію композицій К. Дебюссі, де артистка проявила свої індивідуальні риси – глибоке відтворення та «правдиве опанування тих виразових засобів, що ними вже нині М. Кравців розпоряджає, солідне випрацювання і правдивий піаністичний талант, уможливили піаністці дати цей гарний, теплом і думками наповнений викон. Недільний успіх М. Кравців дає нам право сподіватись, що М. Кравців повинна дійти до перших рядів нашого музичного відтворчого мистецтва» [12, 3].

Аналіз рецензій дозволяє виділити прикмети індивідуального виконавського стилю М. Кравців: молодечий темперамент, бравурна віртуозність, глибоке проникнення у виразові засоби творів, стильова культура, інтерпретаційна чутливість. Статті дають вичерпну характеристику репертуару піаністки, в якому переважали класичні взірці світової фортепіанної літератури – від Й. Баха до К. Дебюссі. Великий інтерес львівських музичних критиків викликали виконання молоді перспективної піаністкою фортепіанних творів українських композиторів М. Лисенка, В. Косенка, В. Барвінського, Н. Нижанківського. Публікації львівських митців обґрунтовують висновок, що перші концертні виступи Марти Кравців стали видатним мистецьким явищем початку ХХ ст. у Галичині.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барвінський В. Маємо нову піаністку // Назустріч. – 1934. – Ч. 12. – С. 5.
2. Витвицький В. Жінки в українському музикознавстві. Про події голосні – тихі // Василь Витвицький. Музикознавчі праці. Публіцистика / Упорядник Любомир Лехник, редактор Юрій Ясіновський. – Львів, 2003. – С. 230, 233.

3. І. [Ляріон] Г. [риневецький]. З музичного життя. Попис філії музичного інституту у Львові // Діло. – 1932. – 25 травня. – С. 6.

4. Кашкадамова Н. Марта Кравців вибрала активну життєву позицію / Н. Кашкадамова. Фортепіанне мистецтво у Львові. Статті. Рецензії. Матеріали. – Тернопіль: СМП «Астон». – С. 272–276.

5. Кравців-Барабаш Марта / Мала українська музична енциклопедія / Упорядкування О. Залеського. – Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1971. – С. 56.

6. Кравців-Барабаш М. Вклад Стрийщини у розвиток української музики / Стрийщина. Історико-мемуарний збірник: У 3-х т. – Нью-Йорк, 1999. – Т. 2. – С. 221–256.

7. Лабанців-Попко З. Сто піаністів Галичини. – Львів, 2008. – С. 140–142.

8. Мазепа Л., Мазепа Т. Шлях до музичної академії у Львові: У 2-х т. – Львів: Сполом, 2003. – Т. 1. – С. 246, 248, 252.

9. Марія Крушельницька. Спогади. Статті. Матеріали / Упорядкування Н. Кашкадамової. – Львів: Сполом, 2004. – С. 131.

10. Молчко У. Марта Кравців-Барабаш та її фортепіанний альбом «Моя Україна» // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка та Національної музичної академії ім. Петра Чайковського. – Серія: Мистецтвознавство. – Тернопіль–Київ, 2005. – № 3(15). – С. 40–47.

11. Нижанківська М. Концерт Марти Кравців // Нова хата. – 1935. – Ч. 10. – Травень. – С. 9.

12. Нениж [Нестор Нижанківський]. З концертової залі. Марта Кравців, піаністка // Українські вісти. – 1936. – Ч. 291. – С. 3.

13. Приймova І. З нашого музичного життя. З діяльності Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка // Діло. – 1934. – 26 травня. – С. 5.

14. Приймova І. З музичного життя. Річний попис елевів Вищого музичного інституту у Львові та філій: Борислав, Перемишль, Стрий // Діло. – 1934. – 7 червня. – С. 7.

15. Приймova І. З концертової салі. Марта Кравців, піаністка / І. Приймova // Діло. – 1935. – Ч. 120. – 10 травня. – С. 7.

16. Рудницький А. Українська музика. – Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1963. – С. 290.

Ульяна Молчко

Концертная деятельность Марты Кравцив-Барабаш (львовский период)

Аннотация. Исследование посвящено концертной деятельности пианистки Марты Кравцив-Барабаш в начале XX в. в Галичине. Особый интерес представляет львовский период творчества артистки, которая в силу общественно-политических событий того времени была вынуждена эмигрировать. Ее пианистический талант нашел отражение в статьях ведущих художественных деятелей края В. Барвинского, Н. Нижанковского, М. Нижанковской, И. Шмериковской-Приймовой. Анализ рецензий дает исчерпывающую характеристику репертуара М. Кравцив и возможность выделить приметы индивидуального исполнительского стиля пианистки. Эти публикации позволяют сделать вывод, что первые концертные выступления М. Кравцив стали выдающимся художественным явлением в 30-х годах XX в. в Галичине.

Ключевые слова: Марта Кравцив-Барабаш, пианизм, музыкальная интерпретация, рецензии.

Ulyana Molchko

Concert activity Marty Kravtsiv-Barabash (Lviv period)

Annotation. Research is devoted to concerts of pianist Martha Kravtsiv-Barabash in the early twentieth century in Galicia. The work of artist during the Lviv period is of particular interest as she was forced to emigrate due to social-political events of that time. Her piano talent is described in articles of leading artists of the side such as V. Barvinskoho, N. Nyzhankivskoho, M. Nyzhankivskoyi, I. Shmerykovskoyi-Pryymovoyi. Analysis of comments candidly distinguish signs of individual performance style of M. Kravtsiv and gives a comprehensive description of pianist's repertoire. These publications substantiate the conclusion that the first concerts of M. Kravtsiv were outstanding artistic event in the 30th of XX century in Galicia.

Key words: Marta Kravtsiv-Barabash, pianism, musical interpretation, reviews.